

Laske härad

224. Öster-Bitterna sn, Storegården. Nu i Statens historiska museum

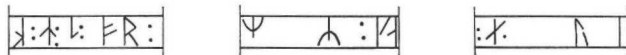
Pl. 174

Litteratur: VHAA:s Månadsblad 1896, s. 61f.; SHM inv.bil. 10.142; H. Jungner, Anteckningar (odat.; ATA).

Äldre avbildning: Teckning i a.a. 1896, fig. 54.

I Statens historiska museums tillväxt för år 1896 finns under inv.nr 10.142 upptaget ett klubbhuvud av brons med runinskrift. Föremålet är skänkt till museet av apotekaren och hembygdsforskaren Richard Hjorth (1847–1923). Proveniensen uppges vara Storegården, Bitterna sn, Laske hd. Fyndomständigheterna äro icke kända.

Klubbhuvudet är av brons och väger 844 gr. Det består av en massiv kula, vars diameter är 6,3 cm och höjd 5 cm, med tre kraftiga, 0,5 cm höga, rektangulära utsprång, $3,8 \times 2$ cm stora. Genom kulan går ett skaft-hål med en övre diameter av 2,3 cm. Den 0,8 cm höga holken är utvändigt åttkantig, invändigt avrundat trekantig för skaftets fixering. Mitt på kulan löper horisontellt två ristade linjer på ett avstånd sinsemellan av 0,8 cm. Dessa utgöra ramlinjer för en runinskrift, som nu är i det närmaste utplånad. Utsprången ha däremot icke runristning. Inskriften är således fördelad på tre ca 4 cm långa band. Över hela ytan förekomma talrika, kraftiga slagmärken, som också deformerat eller helt förstört runorna, varigenom läsningen i hög grad försvåras eller omöjliggöres. Utgångspunkten för läsordningen är godtyckligt vald, eftersom det på grund av inskriftens fragmentariska tillstånd är oklart, med vilken av de tre runbanden texten börjar. Vad jag finner bevarat av den ursprungliga ristningen är följande:

Av ovanstående skiss framgår, att endast några få säkra runtecken äro urskiljbara: **o, r, m, r, k, a, i**. Någon tolkning av inskriften kan heller icke ges. Möjligen innehåller den uppgift om ägaren till vapnet. Måhända är den ett uttryck för bokstavsmagi.

Någon exakt motsvarighet till stridsklubban från Storegården känner man icke, men ett stort antal liknande klubbhuvuden finns bevarat. Dessa äro till formen i allmänhet sfäriska, mera sällan koniska; utsprången kunna vara taggar, knölar eller refflor. Sådana stridsklubbor begagnades under hela medeltiden och in på 1500-talet. Se Sigurd Grieg, *Hugg- og stötvåpen fra middelalderen* (i: *Nordisk kultur* 12: B, 1943), s. 124f.

För dateringen av Vg 224 gäller, att inskriften troligen är ursprunglig. I varje fall är den tillkommen under den tid då klubban var i bruk. Enligt en anteckning av H. Jungner skulle C. R. af Ugglas i dateringsfrågan ha uttalat »kanske 1200-tal».

Vilske härad

Ullene sn, gamla kyrkan. Nu i Västergötlands museum, Skara

På ett stånds-kåp av furu med smidda järnbeslag, som förvaras i Västergötlands museum, inv.nr 79.868, och uppges komma från Ullene gamla kyrka, står på krönet en sentida runinskrift, **ullir**. Fig. 345. Skåpet är 163 cm högt, 91 cm brett och 58 cm djupt. Det tillhör en typ av skåp, som W. Karlsson (*Studier i Sveriges medeltida möbelkonst*, 1928, s. 100) daterar till »1400-talets senare hälft och 1500-talets början». Runorna, som tydligen ha inskurits med hjälp av skulpjärn, äro 5 cm höga.

Skåpet skall ha stått i den gamla sockenkyrkan, som revs i slutet av 1840-talet. Redaktören Assar Blomberg berättar (enligt Västergötlands fornminnesförenings inventarium): »Det var auktion på allt skräpet i gamla kyrkan 1848, tror jag; smeden Norén köpte det då och hade det i sin smedja. Han var knekt också och bodde nära kyrkan åt V. Skåpet och smedjan köptes av smeden Ljung. Bor där än idag. Smeden Ljung köpte skåpet för 50 öre. Johan på Stommen tvättade det i 2 dagar för att få det rent. Han köpte det av Ljung för 5 kr. Sedan Johan Johansson ställt det i ordning såldes det 1935 till J. Josefsson, Skultorp för 100 kr. Sedan köpte museet i Skara skåpet för 375:-(?) Runorna kommo fram vid rengöringen. Skåpet stod under läktaren i kyrkan.» Proveniensen finns det

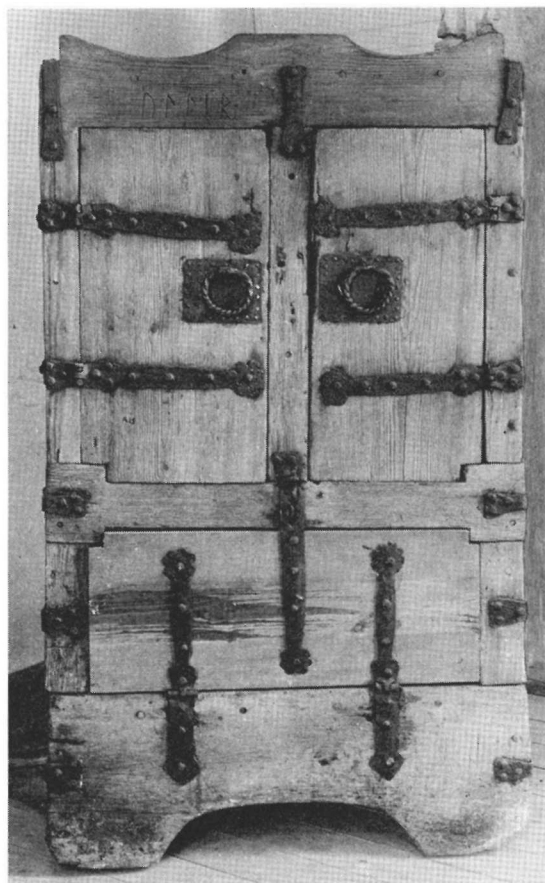

Fig. 345. Skåp med sentida runinskrift från Ullene gamla kyrka.

Foto H. Faith-Ell 1937.

ingen direkt anledning att betvivla. Den kan möjligen konnekteras med upplysningen i kyrkoinventariet 1829 (ATA): »J nordvästra vrån, under Lecten, finnes uti ett förfallet gult skåp, förvarad en träbild, föreställande Jungfru Maria med Barnet i sitt sköt.»

I förfallet skick har det alltså befunnit sig vid auktionstillfället, och uppehållet i smedjan har satt sina tydliga spår. Vad runorna beträffar har man goda skäl för misstanken, att dessa inte bara »kommo fram» utan rent av kommo till vid den rengöring, som Johan på Stommen utförde, innan skåpet bytte ägare 1935. Denne är nämligen upphovsman till åtskilliga moderna runristningar i Edsvästrakten, där han bodde, se Vg 62.

Till **ullir** har ristaren tydligen inspirerats av gudanamnet Ull, fisl. *Ullr*, som understundom förbindes med sockennamnet Ullene (se I. Lundahl, *Ortnamnen i Skaraborgs län* 14, 1957, s. 57f.).

Frökinds härad

225. Börstigs sn, Vintorp. Nu i Borås museum

Pl. 167

Äldre avbildning: SHM foto 1937 (ATA).

En medeltida sigillstamp med ett runtecken graverat i åtsidans mittfält förvaras i Borås museum under inv.nr 5368. Stampen inköptes 1913 av antikvitetshandlare J. G. Lönnerblad, Borgstena, med uppgift att den kom från Vintorp i Börstigs sn. Närmare fyndomständigheter äro icke kända.

Brons. Diameter 23 mm. Den svagt välvda stampen är intill 5 mm tjock. Åtsidans majuskelomskrift lyder i fil. lic. Rune Norbergs läsning: +S[igillum] ASE : KOPMAN. I mittfältet står ett bomärke i form av en omvänd s-runan; runan blir rättvänd i avdraget.

Namnet *Ase*, som är tämligen vanligt, är här sannolikt nominativ liksom *Gobbe* i Vg 215. *Kopman* 'köpman' är ett ganska ofta förekommande tillnamn.

Stampen tidfästes av Norberg — bl. a. med hänsyn till bäröglans form — till 1300-talets förra hälft. Något samtida avdrag är icke känt.

Vintorp ligger endast 15 km S om Falköping, vars borgerskap sigillbäraren alltså förmodligen i likhet med *Gobbe Stret* på Vg 215 har tillhört.